

S:T JOHANNES KYRKA

I
STOCKHOLM

AV

E. LIGNELL

STOCKHOLM

1932

S:T JOHANNES KYRKA

I STOCKHOLM

Några anteckningar och minnen
från den gamla kyrkan, klockstapeln
och den nya S:t Johannes kyrka
invigd Pingstdagen 1890
Samlade av

E. LIGNELL

Komminister

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
STOCKHOLM 1932

TILL HELGONET S:t Görans ära uppfördes år 1288 på den gamla s. k. hospitalstomten, varav den nuvarande S:t Johannes kyrkogård är en del, på tillskyndan av Magnus Ladulås ett kapell, som blev kallat S:t Görans, S:t Georgs eller S:t Örjans kapell. Magnus Ladulås hade år 1286 förvärvat denna tomt genom byte med ärkebiskopen i Uppsala.

Från denna tomt avskilde Karl Knutsson år 1454 en del till kyrkogård, varest Jakobs församlings invånare jämte andra på Norrmalm boende fingo begrava sina döda, enär kyrkogården invid S:t Jakobs kyrka genom utvidgning av Kungsträdgården blivit till sin areal betydligt reducerad.

S:t Görans kapell blev på Gustav Vasas tid, under den minnesrika riksdagen i Västerås 1527, utdömt och antagligen strax därefter nedrivet.

I mer än ett sekel stod sedan kyrkoplatsen tom. År 1636 under drottning Kristinas regering finna vi emellertid på denna samma plats ett nytt kapell färdigt. Det var slottsbokhallaren Johan Ericsson Fuhrbom, som¹ på initiativ av överståtlhållaren Klas "Fleming" här uppförde ett kapell av trä, vartill Fuhrnbom till stor del ur egen kassa bestridde kostnaden. På grund härav kallade samtiden det nya kapellet Johan Ericssons kapell, men han själv gav det namnet *S:t Johannes kyrka*, vilket namn alltsedan blivit bestående.

Det var denna lilla träkyrka, som kvarstått, ända till dess den nya år 1890 invigda S:t Johannes kyrka blev färdig. Den gamla kyrkan låg icke heller alldeles på samma plats som den nya utan något sydost om denna, nere på gräsmattan framför Brummerska skolan, Johannesgatan 18.

Några egentliga gudstjänster höllos dock icke i denna kyrka under de första årtiondena av dess tillvaro, utan den användes uteslutande till gravkapell. År 1671 började dock gudstjänstliga sammankomster att här anordnas, enär platsen omkring kyrkogården blivit något mera bebyggd. Kort härefter, år 1692, uppfördes helt nära kyrkan en klockstapel i ändamål att samla menigheten till gudstjänsterna och för ringning över de döda.

Den lilla träkyrkan av år 1636, som många av oss minnas från vår barndomstid såsom en idyllisk kvarleva från gångna dagar, blev emellertid omsider otillräcklig och dessutom synnerligen bristfällig, så att en ny kyrkobyggnad blev av behovet oundgängligen påkallad. Den många gånger väckta tanken, att den numera folkrika Johannesdelen en gång skulle bilda en egen församling, ansåg man icke heller skäligen kunna realiseras så länge kyrkobyggnadsfrågan icke på ett tillfredsställande sätt blivit löst.

¹ Enligt Wittingh.

På grund härav beslöt kyrkorådet i Jakobs och Johannes församling den 29 november 1880 att till kyrkostämman hemställa om en ny kyrkas uppförande i stället för den gamla.

Kyrkorådet begärde samtidigt att kyrkostämman måtte giva detsamma i uppdrag att anskaffa ritningar och kostnadsförslag.

Med anledning härav framlades på kyrkostämman den 14 december 1880 frågan om byggande av en ny S:t Johannes kyrka. Kyrkorådets begäran bifölls. Genom votering beslöts med 242 röster mot 85, vilka avgåvos för återförvisning och vidare utredning, att den nya kyrkobyggnaden skulle komma till utförande.

Bild av den gamla kyrkan.

Den gamla träkyrkan hade sålunda tjänat ut efter att hava använts i omkring 250 år. Kungl. Maj:t gav den 31 oktober 1884 på begäran av kyrkostämman församlingen tillåtelse att riva densamma tillika med den till kyrkan hörande klockstapelns ävensom att avyttra alla inventarier, i den mån de ej funnes behöfliga för den nya kyrkobyggnaden eller eljest vara av beskaffenhet att böra förvaras. Över denna församlingens begäran hade även Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien avgivit underdånigt utlåtande. Vår tid hade med all säkerhet handlat helt annorlunda.

Lyckligtvis räddades klockstapelns i sista ögonblicket. År 1889, då den nya kyrkan stod nästan färdig, föreslog kyrkoherden doktor Evald Bergman vid ett kyrkorådssammanträde i oktober, att klockstapelns tills vidare skulle

bevaras på sin gamla plats, enär den kunde vara behöflig för förvaring av redskap och trädgårdsbänkar. Det framhölls också, att klockstapelns icke kunde komma att störande inverka på den nya kyrkobyggnaden utan snarare, i händelse den omgäves med planteringar, skulle ur skönhetssynpunkt verka förmånligt på sin plats å den ålderdomliga kyrkogården.

Den 1 maj 1907 skildes Johannes församling från Jakobs och bildade eget pastorat. Vid denna tid befann sig klockstapelns i mycket förfallett skick. Ännu en gång syntes dess ödestimma nalkas. Förslag framställdes nämligen att omedelbart låta riva den. Johannes församlingens nye kyrkovård, direktör Erik Hjorth, tog den under sina vingar och talade varmt för dess återställande i gott och värdigt skick. Efter en synnerligen grundlig och pietetsfull förnyelse står den åldriga och vördnadsvärda klockstapelns kvar på sin plats och synes kunna trotsa ännu ett par seklers stormar. Klockstapelns gamla vindflöjel, som bär årtal 1692, svänger ännu för himmelens vindar och berättar för vandraren om tider som svunnit.

I klockstapelns hava sedan gammalt funnits tre kyrkklockor. Dessa hava emellertid flyttats, två till den nya kyrkans torn att användas för slagverket till tornuret, den tredje, den minsta klockan, blev 1904 flyttad till den då färdigbyggda Stefanskyrkan. Den är alltså numera alldeles tom så när som på en del där förvarade gamla gravårdar.

I klockstapelns låg ända till de senare åren en stor hög »gamla papper», tryckta Kungl. Kungörelser! och »publicationer» från stadens myndigheter. Dessa: »gamla papper» hava till stor del räddats undan förgängelsen genom församlingens klockare Herman Jansson, som själv ordnat dessa handlingar och på församlingens bekostning låtit inbinda dem i pergamentsband. Detta arbete är ännu icke slutfört. Handlingarna förvaras i det moderna arkiv som församlingen under år 1931 låtit inreda i församlingshuset, Kammakaregatan 12. Dessutom hava ur klockstapelns räddats skrivna publikationer från 1711 till senare tider, vilka även blivit inbundna och nu omhändertagits av Stockholms stads arkiv.

Bland dessa handlingar gömde sig ett blygsamt men icke dess mindre märkligt litet blad: Utgiftsstat för Ulricae Eleonorae Hospital (Drottninghuset) från 1690-talet. I klockstapelns har funnits, såsom nyss nämdes, en s. k. storklocka, som 1894 uppflyttades i kyrkans torn: I tornet hänger den nu ovanför ringklockorna och tillkännagiver urverkets timslag. På denna klocka finns en inskription av följande lydelse:

SOLI DEO GLORIA
ANNO 1707.
H. CAMMAR RÅD BILLINGSCHÖLD
H. KRIGS RÅD FAHLSTRÖM
H. BORGMÄST. THESMAN
H. KIYRKIOHERDEN ANDREAS LYSING.
H. ÄLDERMANNEN OLOF BENGTS SON
WORO KIYRKIO RÅD OCH
H. JACOB SCHULTZ OCH
H. ANDREAS LARSSON BORCK KIYRKIO VÄRD VID
S:T JACOBI OCH S:T JOHANNIS.
BLEV DENNA KLÅKA OMGUTEN I STOCKHOLM AF KONGL.
STYCKGUTAREN H. GERHARDT MEYER.

På samma klocka ser man å baksidan en bild av kung Karl XII till häst, omgiven av en inskription:

VIVAT OVANS REX CAROLUS XII,
GLORIA IN EXCELSIS
ET IN TERRA PAX
HOMINIBUS BONA VOLUNTAS.

Utom denna storklocka uppflyttades från klockstapeln 1894 en mindre klocka, som anger urverkets kvartslag. Från klockstapeln nedtogs i oktober 1903 ytterligare en klocka, den s. k. prästan, och flyttades till tornet i den då under byggnad stående Stefanskyrkan. Den igenkännes lätt på den vackra, spröda silverklängen, och kallas även ibland »silverklockan». Den bär årtalet 1743 jämte följande inskription:

DÅ MOGNADE SVERIGES OLYCKA
TY MISSÄMJA, ILLSTRÄCK OCH KRIG LÅT SIG SE
ATT VILJA VÅRT RIKE FÖRTRYCKA.
JUST DÅ BLEV JAG GJORD MED MITT GÄLLANDE LJUD .
ATT FRAMKALLA SYNDARE LEDE
MED BÖNER OCH TÅRAR ATT VÅNDA TILL GUD
OCH SAKTA HANS BRINNANDE VREDE.
O. KJÖRNING S. TH. D:R PAST. ADJ. I S:T JACOB OCH JOHANNIS.
KYRKOVÄRDAR VORO DÅ FÖR TIDEN
PETTER BROMAN
OCH ANDERS SUNTLÖF.
OMGUTEN OCH TILLÖKAD I STOCKHOLM AF JOH. FAHLSTEN.

Företaget med den nya kyrkan sattes med snaraste i gång. Hovapotekaren W. Sebardt och friherre C F. Palmstierna fingo uppdraget att utse platsen för kyrkan. I samråd med stadsarkitekten Ludvig Hedin, fader till doktor Sven Hedin och byggmästaren Evald Thavenius uppgjordes ett förslag, som upptog ett flertal platser. Den i första rummet föreslagna var belägen på norra delen av Johannes kyrkogård, där denna plats skäres i öster och väster aven tvärgång mot den då ännu befintliga Johannes gränd. En annan av de föreslagna platserna var den, där den gamla klockstapeln ännu är belägen.

Det första av dessa förslag förordades av sakkunniga, ehuru de förehöllo, att det ur församlingssynpunkt kanske icke vore det lämpligaste. Man ansåg det med rätta olämpligt att förlägga en församlings gudstjänstlokal i den allra yttersta utkanten. Trots detta blev förslaget antaget.

Det kanske också kan hava sitt intresse att få nämna, att man även kastade sina blickar på den Hedvig Eleonora församling tillhörande Timmermansordens egendom, just den plats där denna ordens ståtliga byggnad nu ligger. Man tänkte sig, att denna del av Hedvig Eleonora församling skulle kunna avsevärdas till Johannes församling.

I juli månad 1881 utfärdades annons om tävlingsritningar. Tvenne pris utfästades, å 1,000 och 500 kronor. I den promemoria, som uppgjordes av slottsintendenten E. Jacobsson, var stipulerat, att ritningarna skulle uppgöras under antagande att kyrkan skulle uppföras i närheten av den gamla å kyrkogårdens nordöstra hörn. Kostnaderna skulle icke få överstiga 200,000 kronor och kyrkan skulle lämna plats för 1,500 å 2,000 personer. Till bedömning av de inkomna förslagen antogs slottsintendenten Helgo Zettervall och slottsintendenten E. Jacobsson. Då förslagen inkommit och granskats, tillerkändes första priset den med mottot »Spero» betecknade ritningen. Då detta förslags namnsedel bröts, befanns den innehålla namnet »Calle Möller». Det andra förslaget märkt »X-Z», var uppgjort av arkitekten Ludvig Peterson.

Carl Möller blev alltså den lycklige, som av kyrkorådet och granskningskommittén förordades att uppgöra kyrkans ritningar och upprätta kostnadsförslag.

Carl Oskar Möller, som ännu lever, är född 1857. Sin utbildning erhöll han i Stockholm vid Konstakademien. Han blev 1881 arkitekt i Överintendentens ämbetet (nuvarande Byggnadsstyrelsen), och 1904 blev han dess chef. Till vänster, innanför kyrkans stora portal, är uppsatt en bronsmedaljong med Carl Möllers bild.

På kyrkostämman den 29 maj 1883 mottog Möller det definitiva uppdraget att bygga kyrkan efter den uppgjorda planen. Till denna kyrkostämman hade emellertid arkitekten C. V. Langlet inkommit med förslag att låta uppföra en centralkyrka i stället för en gotisk. Langlet ansåg en sådan i flera avseenden mera lämplig. Vid votering om Möllers och Langlets förslag segrade Möllers med 525 röster mot 6.

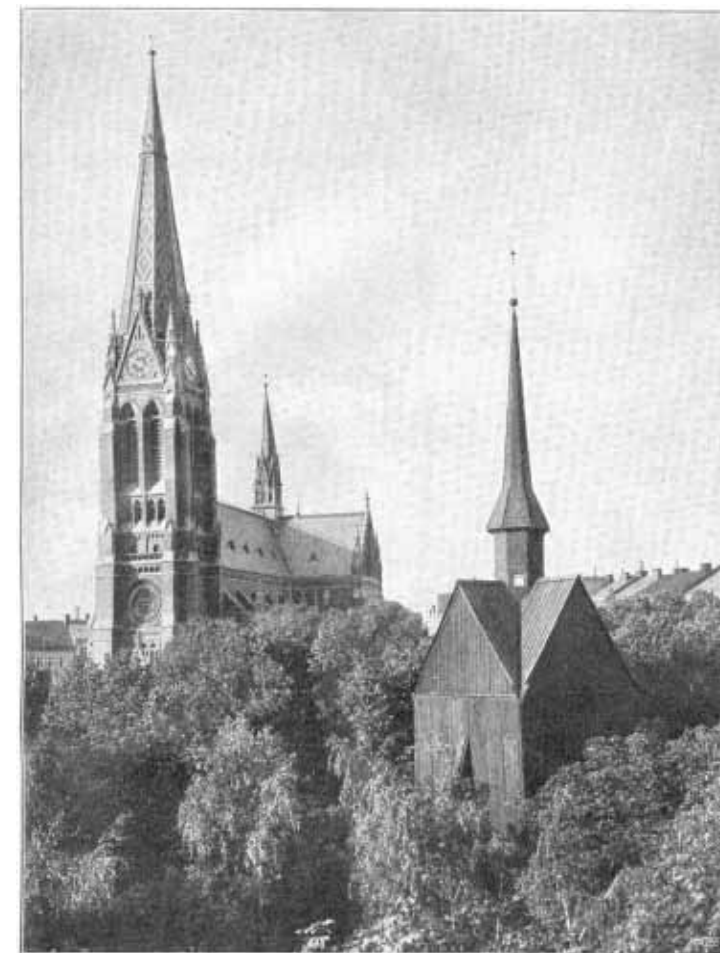
På framlidne kyrkoherden Dr J. G. Lundbergs åttioförsta födelsedag var anordnad en fest, vid vilken en del bidrag till den nya Johanneskyrkan tecknades till hans minne. Bland tecknarna märktes grosshandlaren J. E. Francke, som anmälde sig för ett bidrag på 3,000 kronor. I särskild skrivelse uttalade herr Francke en önskan, att de medel han skänkt skulle användas till målade kyrkofönster, altartavla eller annat dylikt som kunde tjäna till kyrkans prydnad. De skänkta medlen uppgingo sammanlagda till 29,555 kronor.

Arkitekten Möller inlämnade i april månad 1883 fullständiga ritningar, vilka dock underkastades en ingående kritik av överintendenten Zettervall. Denne uttalade bl. a. den åsikten att tornet, som enligt ritningarna skulle uppföras av järn och beklädas med skiffer, i stället borde uppföras av tegel, samt att den i ritningen förekommande stora orgelläktaren icke skulle utföras, utan borde orgeln i stället inrymmas i tornet. Båda dessa förslag blevo också senare antagna.

Vad tornet beträffar, har detta befunnits synnerligen mottagligt för tidens inverkan. På grund av frost, regn och temperaturväxlingar har under årens lopp murbruket mellan stenarna sönderfallit och runnit bort. En noggrann undersökning, som utfördes av sakkunniga ingenjörer, gav vid handen, att tornet vid slutet av 1920-talet praktiskt taget icke var annat än »nära nog en ruin», som när som helst kunde störta samman. Församlingen blev alltså nödsakad att verkställa en genomgående och dyrbar reparation, vilken även utfördes under åren 1929-1930.

I det kostnadsförslag, som åtföljde ritningarna till den nya kyrkan hade kostnaderna stigit från de ursprungliga 200,000 kr. till 390,000 kr.

Kyrkotomten, som nu blivit bestämd, måste också regleras. För det ändamålet inköptes av dåvarande kaptenen C. E. de Champs för en summa av 23,798 kr. en honom tillhörig tomt på 24,000 kvadratfot. Likaledes inköptes för 13,500 kr. av en fru L. Eriksson en henne tillhörig tomt.

S:t Johannes kyrka och klockstapel av år 1692.

Det sista hindret för tomtens reglering försvann, då församlingen av Stockholms stad inköpte den tvärs genom den nuvarande kyrkogårdens nordvästra hörn ledande Johannes gränd, vilket förvärf också blev av Kungl. Maj:t godkänt.

Arkitekten Möllers ritningar blevo slutligen av Kungl. Maj:t fastställda den 27 juni 1883. Dessa ritningar förvaras nu i Johannes församlings kyrkoarkiv. Huvudritningen av kyrkans exteriör förvaras i ram å Johannes kyrkovärdars expedition. Konung Oscar II har på denna ritning tecknat sitt godkännande.

Den 4 april 1884 kom till kyrkorådet en skrivelse från dåvarande kronprinsessan, sedermera drottning Victoria, vari meddelades hennes önskan att förära församlingen till den nya kyrkan trenne kyrkklockor av gjutet stål. Dessa klockor voro en gåva till kronprinsessan från Bochumer Verein für Bergbau und Guss-stahlfabrication i Westfalen att av kronprinsessan användas på sätt hon funne för gott. Den vackra gåvan mottogs med tack-samhet. De tre klockorna blevo sedermera i tornet uppsatta. Ringanordningen drives nu med elektrisk kraft, som manövreras nedifrån kyrkan.

Å storklockan finnes följande inskription:

I TACKSAM ERINRAN AV H. K. H. STORHERTIGEN
FRIEDRICH AV BADEN LYCKLIGA TILLFRISKNANDE
FRÅN EN SVÅR SJUKDOM. ÅR 1882 FÖRÄRADES DENNA
KLOCKA I UNDERDÅNIGHET ÅT H. K. H. KRONPRINSESSAN
VICTORIA AV KOMMERSERÅDET BAARE I BOCHUM OCH ÖVER-
LÄMNADES AV HENNE SÅSOM GÅVA TILL S:T JOHANNES
KYRKA I STOCKHOLM 1885.

Klockornas inskriptioner äro i övrigt föreslagna av riksantikvarien Hans Hildebrand. Å stora klockan läsa vi alltså vidare:

ÄRA VARE GUD I HÖJDEN.
O CHRISTE, ÅRANS KONUNG, KOM MED FRID.
DU STAD ÄR SÄLL, DU LAND STÅR BÄST,
SOM DENNE KONUNG FÅR TILL GÄST.
I DIG FINNS KÄRLEK, DYGD OCH TRO,
TY CHRISTUS SJÄLV VILL HOS DIG BO.
HAN FRÄMJAR DINA VERK I NÅD
OCH ÄR DIG NÄR I RÅD OCH DÅD.
DIG VARE PRIS, O JESU MILD,
SOM FRÅN DE TROGNA EJ ÄR SKILD.

På baksidan står:

KYRKOHERDEN EVALD BERGMAN.
KYRKOVÄRDAR: WILHELM SEBARDT, J. G. BUHRE.

Å klockan nr 2 läses:

KOMMEN TY ALLT ÄR REDO.
HELIG ÄR GUD,
ALL VÄRLDENS GUD,
ALL KRAFTS OCH NÅDS OCH VISDOMS GUD.

Å klockan nr 3 står:

OCH MÄNNISKORNA EN GOD VILJE;

samt:

VÅR GUD ÄR OSS EN VÄLDIG BORG.
KOMMEN, I ALLE SOM ARBETEN OCH ÄREN BETUNGADE,
JESUS CHRISTUS VILL VEDERKVICKA EDER.

På alla tre klockorna är på nedersta kransen ingjutet:

AV H. K. H. KRONPRINSESSAN VICTORIA GIVEN TILL
S:T JOHANNES KYRKA I STOCKHOLM 1884.

Arkitekten Möller gjorde under en resa i Tyskland även ett besök i Bochum, där de nya klockorna just blivit färdiggjutna. I sin reseberättelse säger han, att »de hava en mycket vacker klang, förvillande lik den av bronsklockor, fastän kanske något intensivare».

Till byggnadsföretagets entreprenör antogs den 30 juli 1884 byggmästaren Nils Andersson. Av särskilda orsaker upphörde denne år 1887 med byggandet, och såsom entreprenörer i hans ställe antogos herr Anderssons borgenärer, ingenjören R. F. Berg och fabrikören L. Cederberg. Som byggmästare fungerade herr L. F. Bang.

Under året 1888 företog arkitekten Möller på uppdrag av församlingen den ovan antydda resan till Tyskland med särskilt ändamål att studera glasmålningar i olika kyrkor. Många olika platser besöktes, såsom Hamburg, Köln, Hannover, Munchen, Regensburg och Leipzig, men ingenstädes fann han vackrare och mera tilltalande målningar än uti en av Munchens förstadskyrkor, Giesenkirche. Dess fönster voro förfärdigade av F. X. Zettlers ateljé vid Briemerstrasse i Munchen. Enligt ett av denna firma uppgjort kostnadsförslag skulle fönster till S:t Johannes kyrka betinga. ett pris av 33,000 riksmark.

På kyrkan arbetade nu, år 1888, 50 murare, 30 hantlangare, 15 timmermän och 5 s. k. bruksdammer.

Kyrkans belysnings armatur är utförd av firman Joseph Leja för en kostnad av 13,356 kr.

Gallret till dopfunten och gallren på korets bägge sidor äro ävenledes utförda av firman Joseph Leja. Dessa sistnämnda arbeten, som äro smidda för hand, äro enligt vad kännare kunna intyga, sällsynt konstrika.

Tornuret utfördes av firman F. W. Tornberg för 2,600 kr. De ursprungliga urtavlor voro utförda av emaljerad stålplåt i färger. Dessa urtavlor, som voro synnerligen vackra men icke tycktes falla i smaken, blevo sedermera utbytta mot de nuvarande.

Kyrkans bänkar äro tillverkade av Ekmans snickerifabrik av tysk, kvistfri ek för en kostnad av 12,200 kr.

Bänkarna voro från början placerade i hela längder utan mittgång, och inga bänkar funnos i sidoskeppen. Trots motstånd från kyrkans arkitekt genomdrev kyrkorådet en förändring av bänkanordningen, så att mittgång upptogs och bänkar placerades även i sidoskeppen. Detta skedde under sommaren och hösten 1914.

Den ursprungliga värmeledningen, som var anordnad för varmluft, har blivit utbytt mot en ny uppvärmning medelst vattenradiatorer, varjämte man å läktarna och under de s. k. överfönstren anbringat elektriska uppvärmnings-element. Efter ritningar av Möller och för en kostnad av 10,900 kr. utförde firman Joseph Leja en altaruppsats samt altarring. Altarbordet beställdes av stenhuggaren Erik Kjellström, och trappstegen till altaret, utförda av samma person, äro av finslipad engelsk sandsten.

De fyra stora figurerna å altaret äro modellerade av den kände skulptören Johan Teodor Lundberg, född 1852. Vad predikstolen angår, var kyrkorådet av den uppfattningen, att en fast sådan på någon av pelarna kunde verka störande på den rena arkitekturen i kyrkan. Det ansågs även att det kunde vara för predikanten förmånligare att tala från en lägre plats än från en högt upp under valvet belägen. Med anledning härav utförde Möller ritning till en flyttbar, fristående talarstol, en så kallad ambon, efter mönster av anordningen i några tyska och en och annan svensk kyrka. Predikstolen är tillverkad av firman Joseph Leja av skulpterad ek. Orgeln byggdes av firman Åkerman och Lund. Med själva instrumentet, orgelns framsida, klaverbordets yttre, dessa sista delar av bonad ek med konstsmidesanorningar, fasadpipor m. m. betingade den ett pris av 25,000 kr.

Dopfunten är utförd av stenhuggaren Erik Kjellström. Bronslocket å densamma är gjutet av firman Otto Meyer & C:o. Doktorinnan Eufrosyne Bergman, maka till kyrkoherden doctor Evald Bergman, skänkte till altaret en av henne själv förfärdigad altarduk. Kommunionduk och kalkkläde inköptes av församlingen.

Ett krucifix av skulpterad ek med ornament av konstsmitt järn för altarskåpet utfördes efter Möllers ritning. Själva Kristusbilden å detsamma är modellerad av skulptören Teodor Lundberg, vilken även modellerat de utanför

stora portalen uppställda bilderna, föreställande apostlarna Petrus och Paulus.

Kyrkan under reparationen 1929 – 1930.

Dörren till det s. k. sakramentskåpet å altaret är av driven koppars med förgyllda beslag av drivet järn.

Vid nattvardsgångar i kyrkan ser man på altaret de dyrbara heter, som överflyttats från den gamla kyrkan, en kalk med patén från år 1714, en vinkanna, helt förgylld och synnerligen vacker gåva 1698 av borgaren Nils Andersson och hans hustru; vidare en vinkanna, innantill förgylld, gåva 1749 av klockareänkan Catharina Sharf, född Hallman.

Kyrkan äger blott fyra användbara mässhakar, två röda och två violetta, förfärdigade 1904 av Handarbetets Vänner. Flossamattan, som täcker hela koret, är utförd av Handarbetets Vänner efter ritningar av professor Julius Kronberg. Dessa ritningar gjordes av honom såsom en gåva till kyrkan. I mattans bård äro invävda följande bibelord: Jag är vägen, sanningen och livet. Ingen kommer till Fadern utan genom mig. Se Guds lamm, som borttager världens synder. Jesus Kristus är densamme i går och idag och i evighet. Alla tungor skola bekänna, att Jesus Kristus är Herre, Gud Fader till ära.

I den gamla kyrkan fanns en mycket vacker ljuskrona av metall. Å själva kulan, ovanför vilken åtta ljusarmar äro fästade, kunna vi läsa följande inskription:

DENA. CRONA. HAR. JAGH. JACOB. BERTHILSON. BERG. OCH.
MIN. K. HUSTRU. KERSIN. HAKANS. DOTTR. FÖRÄRT. TIL.
S. JOHANNIS. KYRKA. ANNO 1677.

Denna krona befinner sig nu å S:t Johannes pastorsexpedition. Längre hava önsknings närts att kunna förse den vackra kyrkan med en värdig ljusstake för predikstolen, med en del nya altarkärl, i synnerhet ett oblatkrin och en paten, samt ett par omgångar mässhakar, gröna och vita i de enkla och tilltalande stilar, som nu användas.

När kyrkan på våren 1890 stod färdig, befanns kostnaden för dess uppförande uppgå till närmare 800,000 kronor.

* *
*

Den nya kyrkan invigdes högtidligen Pingstdagen; den 25 maj, 1890. Till högmässan denna dag öppnades för första gången dess portar för allmänheten.

På slaget klockan 11 anlände Hans Majestät Konungen, åtföljd av Prins Eugen.

Inviingshögtidligheten inleddes med psalmen 325, som sjöngs även blandad kör, ackompanjerad av orgeln, uti vilken dock blott halva antalet stämmor hunnit bliva färdiga.

S:t Johannes kyrka, intreör.

Under psalmen framträdde till altaret ärkebiskop A. N. Sundberg i full ornat, åtföljd av sex bland huvudstadens kyrkoherdar, iklädda mässkrudar. Ärkebiskopen tog plats framför det blomstersmyckade altaret, de övriga officierande på var sin sida utanför altarrunden.

I Ärkebiskopen höll invigningstalet med ledning av några ord ur profeten Haggai: Detta sista husets härlighet skall större varda än det första, och jag skall frid giva i detta rummet, sager Herren Zebaoth.

I sitt tal erinrade ärkebiskopen om det gamla templet, som nu hade försvunnit. Oansenligt och ringa hade det varit, men ändå – till huru mycken välsignelse från släkte till släkte hade det icke fått tjäna. Säkert var det för alla församlingsmedlemmar, som hava Guds ord kärt, ett vemodsfullt ögonblick, då dess portar för sista gången stängdes.

Nu står, fortsatte ärkebiskopen, det nya templet färdigt. Till Honom, som bor i höjden, visar det med sin smäckra tornspira. Till Honom böra också vi först och främst upplyfta våra hjärtan i tacksägelse för det fullbordade verket. Måtte Gud i rikt mått även här uppfylla sitt till Israel ställda löfte: Jag skall frid giva i detta rummet.

Ärkebiskopen avslutade med några ord till församlingens invånare, som i detta nya tempel skulle söka sin uppbyggelse. Han uttalade den önskan, att Pingstens Helige Ande här måtte utföra sitt verk. Den härlighet, som då skapas, bliver långt större än varje utvärtes prakt, ty den frid, som därmed följer, övergår allt förstånd.

Härefter skedde själva invigningen efter handboken, varpå från läktaren uppstämde Svenska Kyrkans Te Deum, psalm 272 vers 3, vari församlingen instämde.

Efter invigningen utförde en kör under anförande av kyrkans kantor, direktör Håkansson, en av Emil Sjögren komponerad kantat, till vilken C. D. av Wirsen skrivit orden. Kompositören själv spelade orgeln.

Kompositören Emil Sjögren blev den nya kyrkans organist. Under många år, ända till sin död 1918, uppbyggde han för samlingen med sin underbara musik. Ingångs- och utgångsstycken samt förspel till psalmerna spelade Sjögren beständigt efter ögonblickets ingivelse.

Emil Sjögren.

Kantatorden voro av följande lydelse:

Kör.

O Herre, låg för Dig var boning är,
Hur högt mot himlen stiga må dess tinne,
Men Din församling har Du evigt kär,
Och Du de trogna möta vill härinne.
Johannis kyrka smyckad står som brud,
Korsblommor spira upp, en bild av Kristen trängtan;
O brudgum, kom och stilla själens längtan,
Så att vi vittna få i lov och sång och böneljud:
Här är ett heligt rum, och här bor visserligen Gud.

Aria.

Slakten födas och dö,
Sekel på sekel går,
Men från Tiberias sjö
Än oss en stämman når;
Manande, mild den ljuder,
Svävar som vårvind fram,
Ömt den var herde bjuder:
»Föd mina lamm!»

Kvartett.

Här må ljus gå upp i natten,
Barnet undfå dopets vatten.
Klart förkunnas Herrens ord,
Dukas nådens nattvardsbord,
De förkrossade få lisa,
De betungade få hopp,
Och de fåvitska bli visa,
Och de säkra väckas opp.
Här må lagens tavlor varna,
Men vid ångerns tårar klarna,
För en blick, av oro skum,
Fridens evangelium.
Herrens folk till dessa murar
Kallas må av klockans malm.
Evighetens milda skurar
Flöde här i tidens kvalm.

Duo och recitativ.

Nu äro kärlek, tro och hopp
De tre, som leda vandrarn opp
Till hemmets ljusa stränder,
Men störst av alla kärlek är,
Som allt fördrar, ej avund bär
Och aldrig återvänder.

Johannes gammal var, och dödens stund var nära, Men till sin lärjungskrets aposteln lät sig bära. »Varandra älsken, barn», var allt, han sade då, »Ty kärleken är allt, och Herren bjöd oss så.» Johannis kyrka ock med helig kärleks ord: Må ljus och värme ge den kärlekslösa jord.

Slutkör.

O, du, som idel kärlek är
Och gav sitt liv för alla,
Bön: hör de dina, när de här
Ditt frälsarnamn åkalla!
Din boning själv, o Herre, vig,
Drag många hjärtan här till dig!
Du som din kyrka vårdar,
Välsigna dessa gårdar!
Som templets spiror skjuta opp,
Och opp dess bågar sträva,
Så låt från stoftets värld vårt hopp
Mot himlaljuset sväva.
Från tid till tid, från släkt till släkt
Man oförfalskat, oförtäckt
För fattige och rike
Din sanning här predike.

Arian och recitativet utfördes av operasångaren Karl Fredrik Lundqvist.
Duon utfördes av grevinnan Mathilda Taube och fröken Wolff.

Vid den sedan följande högmässogudstjänsten predikade församlingens kyrkoherde, doktor Evald Bergman.

Pingstdagen 1915 firades i S:t Johannes kyrka en högtid till högtidlig-hållande av 25-årsminnet av invigningen. Vid denna utfördes en del av Sjögrens invigningskantat. Ärkebiskop Nathan Söderblom, som ämnat vara närvarande och även lovat hålla högmässopredikan, hade fått förhinder, och i sitt ställe skickat domprosten Herman Lundström. Domprosten berättade, att ärkebiskopen sagt sig vara »avundsjuk» på honom, som fick resa till Stockholm och höra Sjögrens vackra kantat.

* *
*

Där står hon nu, vår vackra kyrka, å ett av Brunkebergsåsens krön. Mitt uti den brusande storstaden har hon funnit en vrå, tyst och avskild, en värld för sig själv, omsusad av gamla minnen. Högt över staden lyfter hon sin tornspira, krönt av ett guldglänsande kors, liksom ville hon med detta visa vägen för den kristnes längtan och hopp.

Träd in genom de låga, smala dörrarna, in i helgedomen! Ditt förundrade öga fångslas genast av de smäckra, väldiga gotiska pelarna och de höga valven, som alla fyllas även gemensam strävan uppåt.

Mycket olika hava tankarna om kyrkan varit. Somliga tycka, att det är så mörkt och dystert därinne. Andra åter finna behag och vila i den ljuva halvdagens ro. Och då aftonsolen silar sina strålar genom de färgade fönstren, framträder helgedomen i en alldeles sällsam skönhet. Men det är ofta så med det sköna och underbara, det är blygt och stilla. Det märkes icke av alla, men det skänker så mycket mer av högtid åt den, som upptäcker det.

Det var en sommarkväll, en onsdag, för många år sedan. Klockan närmade sig sexslaget, och det skulle bli nattvardsgudstjänst i kyrkan. Jag gick ditin och satte mig i ensam ro i en undanskymd bänk. Då fångades min uppmärksamhet av solstrålarna, som föllo på pelarraderna och spelade och lekte på de röda tegelmassorna. Så började gudstjänsten. Orgeln tog upp förspelet. Det var Emil Sjögren, som satt däruppe vid tangentbordet. Han hade också sett solen. Och så improviserade han på sin vackra orgel en sällsam »ouverture» av solstrålar. En verkligt oförgätlig stund.

Sådana högtidsstunder med strålar av sol och ljus inför Ordet och under tillbedjan har nog mången fått fira inom de helgade murarna. Och alla vi, som fått göra detta, hålla vår kyrka kär.

* * *

*

Akustiken i kyrkan är icke den bästa. Många klaga, att det är så svårt att höra, och det finnes verkligen s. k. döda punkter, där även det skarpaste öra med svårighet uppfångar ljudet från altare och predikstol. Men varför skall man då sätta sig på de allra nedersta bänkarna, som så många göra? Det kanske med lätthet kunde letas upp flera platser där framme.

För att råda bot för missförhållandet med akustiken hava åtskilliga åtgärder blivit vidtagna. Predikstolen, som under kyrkans första tid var placerad ett stycke ned bland bänkarna på vänstra sidan från altaret räknat, alldeles invid

den första pelaren hedanför korsgången, har ambulerat och slutligen hamnat på den plats den nu innehar invid högra pelaren i trappstegen till koret.

Vid denna sista flyttning anskaffades även en baldakin över predikstolen med tillhörande draperier, utgångna från Liciums konstatelje.

För åtskilliga år sedan lät kyrkorådet för akustikens skull förfärdiga ett stort vitt nät, som spändes i taket något ovanför pelarnas kapital. Nätet sträckte sig från altaret ända ned mot kyrkans mitt. Huruvida anordningen förbättrade akustiken må vara osagt, men man började så småningom märka, att vid gudstjänsterna bänkarna under nätet blevo allt mer och mer glest besatta av åhörarna eller t. o. m. alldeles tomma. Åhörarna hade fått sin uppmärksamhet fäst på det märkvärdiga nätet och trodde, att det blivit uppsatt för att förhindra ur valven nedrasande tegelstenar att slå ihjäl folk!

Till sist ännu ett minne.

På aftonen kl. 11 den 18 oktober 1890, en lördag, utbröt eldsvåda i kyrkan strax intill altaret, på dess högra sida. Nattvardsgång hade firats på lördagen kl. 2-3, och vaktmästaren hade på eftermiddagen och på aftonen vid skilda tillfällen besökt kyrkan, sista gången mellan kl. 9 och 10, utan att förmärka något ovanligt. Elden, som lyckligtvis i tid upptäcktes av någon invid kyrkan boende, hann dock att väsentligt skada trägolvet i koret, sifferskåpet och den stora mattan. Orsaken till dess uppkomst var, att man underlåtit att öppna en större lucka till värmeledningen, på grund varav överhettning förorsakats. Märken efter denna eldsvåda kunna ännu skönjas å altarskåpets mot sakristian vända sida.

